

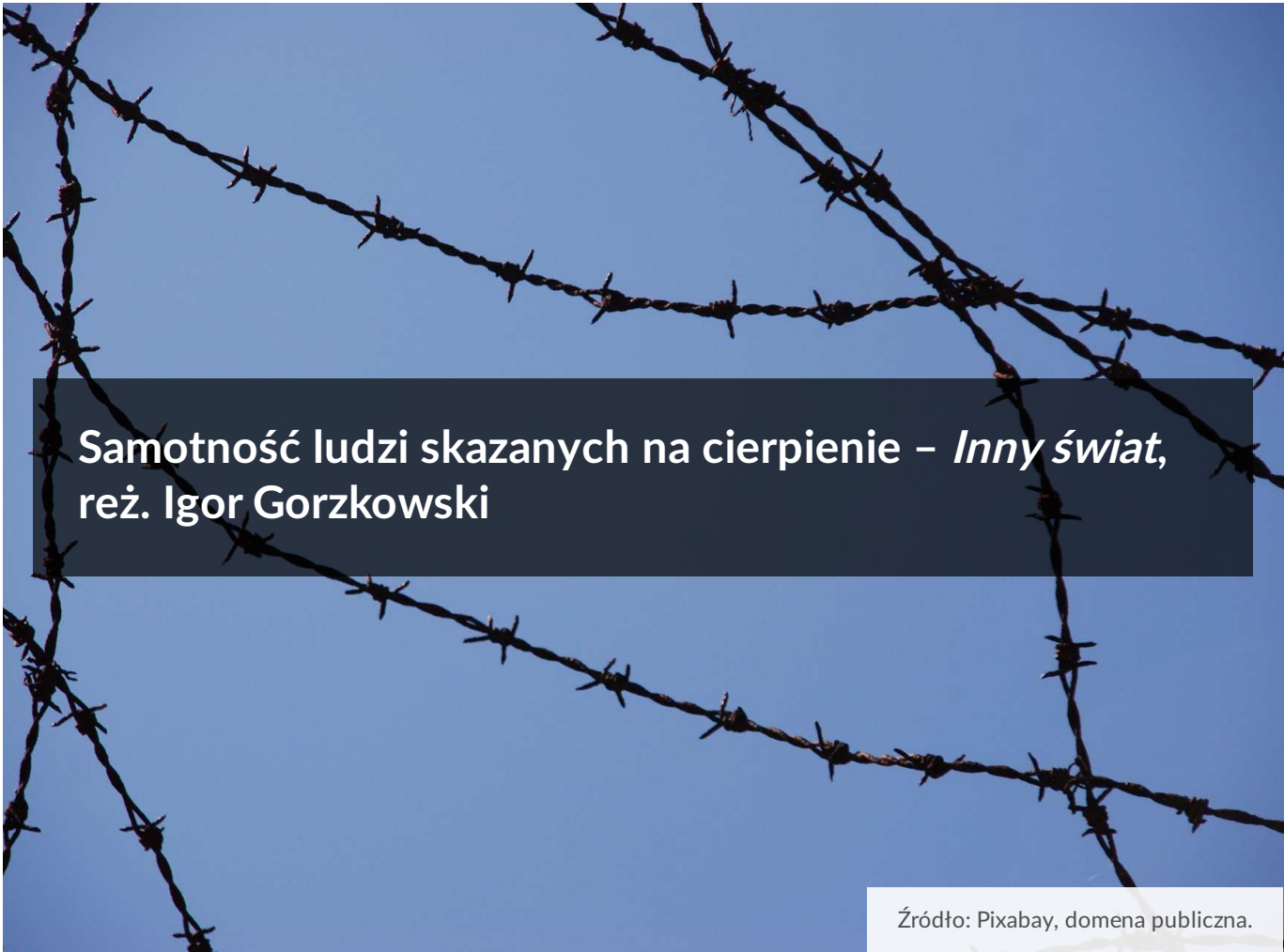
Samotność ludzi skazanych na cierpienie – *Inny świat*, reż. Igor Gorzkowski

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kaczkowski, *Życie na pełnej petardzie*, Kraków 2015.
- Źródło: Tomasz Burek, *Cały ten okropny świat. Sztuka pamięci głębokiej a zapiski w "Innym świecie" Herlinga-Grudzińskiego*, „Teksty Drugie” 1991, t. 1/2, s. 54.
- Źródło: Igor Gorzkowski. Cytat za: wywiad udzielony przez reżysera dla Drugiego Programu Polskiego Radia 21 października 2019 roku.

- Źródło: Piotr Domeracki, *Z dziejów filozoficznych zamyśleń nad samotnością*. „Kultura i Edukacja”, t. 3, 2004, s. 35–47.
- Źródło: Fiodor Dostojewski, *Zapiski z martwego domu*.
- Źródło: Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*, Kraków 2000, s. 84–85.
- Źródło: Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*, Kraków 2000.

Samotność ludzi skazanych na cierpienie – *Inny świat*, reż. Igor Gorzkowski

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Aleksander Sołżenicyn, rosyjski pisarz i laureat literackiej nagrody Nobla, stworzył trytomowe dzieło pt.: *Archipelag Gułag*, w którym dał świadectwo działalności zbrodniczego systemu komunistycznego w Związku Radzieckim. Opisał, w jaki sposób działa system obozów, którego celem nie jest resocjalizacja więźniów, a wykorzystanie ich jako taniej siły roboczej. To dzieło, choć ocenzurowane w Związku Radzieckim i krajach komunistycznych, przyczyniło się do upowszechnienia wiedzy na temat tego, co działo się z jednostką w systemie totalitarnym. Podobnie było z innymi dziełami na ten temat, również na gruncie polskim, takimi jak *Inny świat* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, które dało świadectwo nie tylko okrucieństwu tego systemu, ale przede wszystkim przemożnej samotności człowieka.

Twoje cele

- Poznasz adaptację teatralną *Innego świata* w reżyserii Igora Gorzkowskiego.
- Zanalizujesz fragmenty tekstu Grudzińskiego na temat samotności oraz zestawisz swoje wnioski z inscenizacją teatralną.
- Wyjaśnisz przyczyny samotności i cierpienia bohaterów i bohaterek *Innego świata*.

Przeczytaj

Autorzy

Gustaw Herling-Grudziński – urodził się w 1919 w Kielcach. W marcu 1940 został aresztowany, a po procesie został skazany na 5 lat pobytu w [łagrach](#). Przebywał w więzieniach w Witebsku, Leningradzie i Wołogdzie, by ostatecznie trafić do łagru w Jercewie. W 1942 roku rozpoczął głodówkę protestacyjną i został zwolniony z łagru na mocy obowiązującego układu

Sikorski-Majski. W marcu przyłączył się do armii gen. Andersa. Walczył m.in. pod Monte Cassino, za co otrzymał Order Virtuti Militari. Po wojnie został emigrantem politycznym. W okresie PRL-u informacje na temat życia i twórczości Gustawa

Herlinga-Grudzińskiego podlegały cenzurze. Jego nazwisko znajdowało się na liście osób objętych całkowitym zakazem publikacji.

Dzieła pisarza zostały upowszechnione

w kraju dopiero po 1989 r. Zmarł w 2000 roku. Ważne utwory pisarza to: *Inny świat*, *Skrzydła ołtarza*, *Drugie Przyjście oraz inne opowiadania i szkice*, *Dziennik pisany nocą*, *Wieża i inne opowiadania*, *Sześć medalionów i Srebrna Szkatułka*, *Portret wenecki*. *Trzy opowiadania*, *Gorący oddech pustyni*, *Najkrótszy przewodnik po sobie samym*.

Igor Gorzkowski - reżyser i dramaturg, który realizuje spektakle i pisze scenariusze np: *Absolutnie Off Show*, *Taksówka*, *Ukryj mnie w gałęziach drzew*, *Spacerowicz wg Roberta Walsera*, *Żółta Strzała* wg Wiktora Pielewina. Na podstawie komiksu Gaimana stworzył spektakl *Sandman*. Współpracuje z Teatrem Narodowym w Warszawie, Teatrem Wielkim w Poznaniu. W 2011 roku otrzymał nominację do nagrody teatralnej Feliksy Warszawskie.

Tablica pamiątkowa Gustawa Herlinga-Grudzińskiego w Kielcach.

Źródło: domena publiczna.

Dwa poziomy przedstawienia rzeczywistości

Gustaw Hergling-Grudziński w *Innym świecie* nie tylko w sposób typowy dla kroniki przedstawił losy człowieka zniewolonego. Pokazał także wewnętrzną pustkę i osamotnienie. Jak pisze Tomasz Burek:

((Tomasz Burek

Cały ten okropny świat. Sztuka pamięci głębokiej a zapiski w "Innym świecie" Herlinga-Grudzińskiego

Narrator książki patrzył na obóz sowiecki także okiem wewnętrznym, czułym i sprawnym, intelektualnie uzbrojonym, okiem pamięci i wyobraźni moralnej, a nie tylko okiem zewnętrznym, zawężającym pole widzenia do gestów i wyglądów. Patrzył na piekło zagłady nieustraszoną okiem kronikarza. Ale także okiem poety, wizjonera, eksploratora niecodziennych stanów uczuciowych, wzruszeń, skrytych męczarni serca.

Źródło: Tomasz Burek, *Cały ten okropny świat. Sztuka pamięci głębokiej a zapiski w "Innym świecie" Herlinga-Grudzińskiego*, „Teksty Drugie” 1991, t. 1/2, s. 54.

Inscenizacja teatralna

Źródło: domena publiczna.

Rok 2019 został przez Sejm Rzeczypospolitej uchwalony Rokiem Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. W związku z okolicznością 100. rocznicy urodzin pisarza (przypadającej na dzień 20 maja 2019 roku) powstały różne publikacje (radiowe, telewizyjne, literackie) upamiętniające twórczość autora *Innego świata*. Swoją premierę miała również inscenizacja teatralna (teatru telewizji) w reżyserii Igora Gorzkowskiego. Reżyser

opowiedział w jednym z wywiadów radiowych o samotności bohaterów prozy Grudzińskiego, która stanowi największy dramat ich losu:

((Igor Gorzkowski

To bycie sam na sam zmusza do tego, żeby gdzieś dokonać takiego rozrachunku swojej obecności w tym *innym świecie*, w świecie zdominowanym przez zło, przez zło zorganizowane, w takim rodzaju piekła na ziemi.

(...)

Pod tymi skorupami, pod tymi jak strumień wyjętymi kostiumami zdrapuje się gdzieś człowieka nie tylko w sobie – wydaje mi się – ale też w tych współwięźniach (...). Coś pięknie ludzkiego w nich jest i myślę, że on [Grudziński – przyp.] te odrobiny zbiera, a potem daje mu to siłę do tego, ażeby przetrwać tę głodówkę i dać świadectwo istnienia tych ludzi, często znikających bez śladu, bez grobu, bez zapisku pamięci.

Źródło: Igor Gorzkowski. Cytat za: wywiad udzielony przez reżysera dla Drugiego Programu Polskiego Radia 21 października 2019 roku.

Reżyser spektaklu dodał, że dwa wątki stały się osią dramatyczną inscenizacji: osiem dni głodówki w łagrze oraz spotkanie głównego bohatera ze współwięźniem w Rzymie.

Słownik

łagier

(niem. *lager* – obóz) – obóz pracy przymusowej w Rosji bolszewickiej (1918–1922) i w ZSRR (1922–1987). Więźniów łagru zmuszano do ciężkich prac, które prowadziły do wyniszczenia i śmierci. Pobyt w łagrze następował po wyroku skazującym sądu, a więc wchodził w skład kar przewidzianych przez system prawny.

gułag

(Głównoje uprawlenije isprawitielno-trudowych łagieriej i kolonij, Główny Zarząd Poprawczych Obozów Pracy) – system obozów pracy przymusowej w ZSRR. Więźniami byli nie tylko przestępcy kryminalni, ale także (a może przede wszystkim) osoby uznawane za społecznie niepożądane lub politycznie podejrzane.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj tekstu na temat samotności i zastanów się nad kondycją współczesnego człowieka. Napisz, który rodzaj samotności, Twoim zdaniem, jest dominujący we współczesnym świecie.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, które z wymienionych rodzajów samotności występują, Twoim zdaniem, w *Innym świecie* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pkys2y2AZ>

Samotność to subiektywnie odczuwany stan izolacji emocjonalnej, który może być odczuwany czasowo lub trwale. Samotności najczęściej sprzyja płytkość relacji międzyludzkich czy powierzchowne kontakty. Czasami ludzie wybierają samotność jako swoją drogę życiową. Tak działo się w przypadku średniowiecznych ascetów, dziś niektórych zakonów czy mnichów. Samotność jest również wynikiem izolacji, czyli wyłączenia ze społeczeństwa, co stanowi element kary więziennictwa.

Piotr Domeracki

Z dziejów filozoficznych zamyśleń nad samotnością. „Kultura i Edukacja”

Podstawowym, najpowszechniejszym i najoczywistszym typem samotności, na który zgodnie wskazywali filozofowie wszystkich epok, jest samotność ontologiczna albo inaczej egzystencjalna czy ontoegzystencjalna. Jej istnienie wynika z natury samego bycia, a ściślej z jego całkowitej odrębności, niepowtarzalności, niezastępowalności, niewymienialności, niezależności, niekomunikowalności i nieprzekazywalności.

„«Życie» we właściwym i pierwotnym znaczeniu jest życiem każdego z osobna, a więc zawsze moim życiem. Moje życie przydarza się mnie i tylko mnie (...). Każde «ja» jest swoim własnym światem, nie łączącym się z moim w sposób bezpośredni i bezpośrednio dla mnie niedostępnym. Ludzkie życie sensu stricto z racji swej nieprzekazywalności jest ze swej istoty samotnością, absolutną samotnością.

Jestem w pełni sam, to znaczy bycie we mnie, fakt, że egzystuję, moje egzystowanie, które konstituuje element całkowicie nieprzechodni, coś, co jest bez intencjonalności, bez relacji. Wszystko można wymienić między bytami, z wyjątkiem egzystencji. W tym sensie być znaczy oddzielać się poprzez egzystencję. O ile jestem, jestem monadą. W rzeczywistości fakt bycia jest tym, co najbardziej prywatne: istnienie jest jedyną rzeczą, której nie mogę komunikować; mogę o niej opowiedzieć, ale nie mogę podzielić się moim istnieniem. Samotność jawi się więc tutaj jako wyizolowanie, które naznacza samo wydarzenie bytu". Odkrycie samotności ontoegzystencjalnej posiada tę między innymi zaletę, że zadaje kłam powszechnie panującemu przekonaniu, iż o samotności można mówić jedynie wtedy, gdy doszło do zerwania jakichś więzi. Na poziomie ontycznym bowiem jest zupełnie odwrotnie. Tu samotność poprzedza więzi, a nie więzi samotność. (...)

Samotności drugiego rzędu, piszę „samotności", bo jest ich wiele, to samotności wtórne. Tym, co je w ogólności charakteryzuje, jest pojawianie się w sytuacjach, w których dochodzi do osłabienia, uniemożliwienia bądź zerwania jakiejś lub jakichś relacji. (...)

Samotność kosmiczna to dotkliwe odczucie bycia samemu i własnej małości wobec ogromu i obcości wszechświata. Nie dająca się nijak oswoić potęga kosmosu wzbudza w człowieku lęk przed konfrontacją. Świat w całym swym bezmiarze, przepastności, złożoności i oddaleniu wydaje się mu być bezdusznym, nieprzyjaznym, tajemniczym, a nawet absurdalnym monstrum. Właśnie ta dojmująca wrogość wszechświata jest przyczyną sprawczą samotności kosmicznej.

Brak duchowej łączności z Bogiem sprzyja powstaniu samotności religijnej.

Z samotnością społeczną mamy do czynienia wówczas, gdy następuje doraźne lub trwałe pogorszenie bądź zerwanie stosunków na linii jednostka–społeczeństwo.

Samotność kulturowa to w zasadzie koincydent samotności społecznej. Mówimy o niej wtedy, gdy jednostka nie może, nie potrafi lub nie chce zasymilować rodzimej kultury, względnie obyczajów, wśród których przyszło jej żyć.

Okoliczność, w której zanika poczucie tożsamości z sobą samym, warunkuje pojawienie się samotności psychicznej. Ta jest niczym innym, jak nieumiejętnością lub zanikiem zdolności komunikowania się z sobą samym. Jest to, moim zdaniem, najcięższy przypadek samotności. Co poznane, to oswojone. Co nie poznane, to obce.

Ograniczona wydolność poznawcza zamyka człowieka w getcie tego, co już poznane, gdzie czuje się on jak u siebie. Każda próba przekroczenia granic tego getta jest próbą z góry skazaną na niepowodzenie. Nie dość bowiem, że stawia człowieka wobec tego, co mu zupełnie obce, gdzie czuje się on nieswojo, to jeszcze to, co obce, nie daje mu się nijak poznać. Świadomość istnienia pośród tego, co obce, co przybiera pozór wrogiego, wzbudza w człowieku odczucie samotności epistemologicznej.

Przyrodzona człowiekowi wolność sprawia, że wybory, przed którymi ten staje i na które się decyduje, są zawsze tylko i wyłącznie jego własnymi wyborami i tylko on ponosi za nie całkowitą odpowiedzialność. To poczucie opuszczenia i zdania na samego siebie w sytuacji konieczności dokonania jakiegoś wyboru jest w ścisłym sensie samotnością etyczną. (...) Filozofowie tematyzujący samotność dzielą się na dwa obozy. Na obóz tych, którzy preferują refleksję nad samotnością dobrowolną i tych, którym badawczo bliższa jest samotność losowa. Pierwsza z nich nosi zwykle miano odosobnienia, druga osamotnienia.

Odosobnienie to innymi słowy samotność z wyboru. Natomiast osamotnienie to samotność nie podlegająca prawu wyborczemu. To dictum losu. U wielu myślicieli namysł nad samotnością dobrowolną uzupełniał namysł nad samotnością losową.

Źródło: Piotr Domeracki, *Z dziejów filozoficznych zamyśleń nad samotnością*. „Kultura i Edukacja”, t. 3, 2004, s. 35–47.

Polecenie 3

Skonfrontuj dotychczas wyciągnięte wnioski na temat rodzajów samotności z obejrzaną inscenizacją teatralną *Innego świata* w reżyserii Igora Gorzkowskiego. Wyjaśnij, w jaki sposób przedstawiona została samotność. Jakich środków wyrazu użył reżyser, aby podkreślić samotność bohaterów?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Jedną z wielu przyczyn poczucia samotności bohaterów *Innego świata* jest życie w „świecie odwróconego Dekalogu”. Nie bez powodu książkę Grudzińskiego otwiera cytat:

((Fiodor Dostojewski

Zapiski z martwego domu

Tu otwierał się inny, odrębny świat, do niczego niepodobny; tu panowały inne, odrębne prawa, inne obyczaje, inne nawyki i odruchy; tu trwał martwy za życia dom, a w nim życie jak nigdzie i ludzie niezwykli. Ten oto zapomniany zakątek zamierzam tutaj opisać.

Źródło: Fiodor Dostojewski, *Zapiski z martwego domu*.

Zaznacz te przykazania Dekalogu, których łamanie podkreślono w spektaklu Gorzowskiego.

- ☐ 1. Nie będziesz miał bogów cudzych przede Mną.
- ☐ 2. Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno.
- ☐ 3. Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.
- ☐ 4. Czcij ojca swego i matkę swoją.
- ☐ 5. Nie zabijaj.
- ☐ 6. Nie cudzołóż.
- ☐ 7. Nie kradnij.
- ☐ 8. Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu.

☐ 9. Nie pożądam żony bliźniego swego.

☐ 10. Ani żadnej rzeczy, która jego jest.

Ćwiczenie 2

Na podstawie sztuki i lektury tekstu Herlinga-Grudzińskiego wyjaśnij, w jakich warunkach przebywali więźniowie w sowieckich obozach pracy.

Ostatni to bohater, który w książce Grudzińskiego pojawia się jako Jewriej w *Epilogu*. Ostatni przychodzi do Grudzińskiego, by usłyszeć słowo: rozumiem. Cięży bowiem na nim wielka odpowiedzialność — w obozie złożył fałszywe zeznania przeciwko kilku Niemcom, którzy zostali straceni. Ostatni jest człowiekiem samotnym przede wszystkim z powodu wyrzutów sumienia. Przeczytaj fragment wypowiedzi księdza Kaczkowskiego o godności ludzkiej i zaznacz te rodzaje godności, które Twoim zdaniem utracił Ostatni. Uzasadnij swój wybór.

((Jan Kaczkowski

Życie na pełnej petardzie

Mamy trzy rodzaje godności: godność osobową, godność osobistą i godność osobowościową. Godność osobowa jest niezbywalna. Odnosi się ona do samego tylko faktu, że ktoś jest człowiekiem. Godność osobista to ta, którą wypracowaliśmy sobie przez całe życie. Można ją przekreślić jednym ruchem, na przykład jeśli uznany publicysta katolicki jedzie samochodem po pijaku. Godność osobowościową sami sobie przyznajemy, kiedy patrzymy w lustro i widzimy siebie jako przyzwoitego człowieka. To poczucie własnej godności też możemy bardzo łatwo stracić. A te dwie ostatnie godności nie są niezbywalne. Zawsze istnieje ryzyko, że w ramach tych dwóch kategorii w jakimś sensie się odczłowieczymy przez jakiś niegodziwy czyn.

Źródło: Jan Kaczkowski, *Życie na pełnej petardzie*, Kraków 2015.

Godność, którego rodzaju utracił Ostatni?

☐

osobowościowa

☐

osobista

☐

osobowa

Godność osobowa	Godność osobista	Godność osobowościowa

Reżyser sztuki, Igor Grzegorzewski, postanowił pobyt Herlinga-Grudzińskiego w celi uczynić osią kompozycyjną. Heroiczna głodówka przyszłego pisarza, która ostatecznie doprowadza go do wolności, jest główną linią narracyjną. Wydarzenia, które miały miejsce w obozie i które doprowadziły do podjęcia dramatycznej decyzji o proteście stanowią retrospekcję. Przeczytaj wiersz Zbigniewa Herberta pt.: *Przesłanie Pana Cogito* i zaznacz te fragmenty, które mogą odnosić się do postawy Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.

☐ zielony

Idź dokąd poszli tamci do ciemnego kresu
po złote runo nicości twoją ostatnią nagrodę
idź wyprostowany wśród tych co na kolanach
wśród odwróconych plecami i obalonych w proch
ocalałeś nie po to aby żyć
masz mało czasu trzeba dać świadectwo
bądź odważny gdy rozum zawodzi bądź odważny
w ostatecznym rachunku jedynie to się liczy
a Gniew twój bezsilny niech będzie jak morze
ilekroć usłyszysz głos poniżonych i bitych
niech nie opuszcza ciebie twoja siostra Pogarda
dla szpiclów katów tchórzy - oni wygrają
pójdą na twój pogrzeb i z ulgą rzucą grudę
a kornik napisze twój uładowany życiorys
i nie przebaczą zaiste nie w twojej mocy
przebaczać w imieniu tych których zdradzono o świecie
strzeż się jednak dumy niepotrzebnej
oglądaj w lustrze swą błazeńską twarz
powtarzaj: zostałem powołany - czyż nie było lepszych
strzeż się oschłości serca kochaj źródło zaranne
ptaka o nieznanym imieniu dąb zimowy
światło na murze splendor nieba
one nie potrzebują twego ciepłego oddechu
są po to aby mówić: nikt cię nie pocieszy

czuwaj - kiedy światło na górach daje znak - wstań i idź
dopóki krew obraca w piersi twoją ciemną gwiazdę
powtarzaj stare zaklęcia ludzkości bajki i legendy
bo tak zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz
powtarzaj wielkie słowa powtarzaj je z uporem
jak ci co szli przez pustynię i ginęli w piasku
a nagrodzą cię za to tym co mają pod ręką
chłostą śmiechu zabójstwem na śmietniku
idź bo tylko tak będziesz przyjęty do grona zimnych czaszek
do grona twoich przodków: Gilgamesza Hektora Rolanda
obrońców królestwa bez kresu i miasta popiołów
Bądź wierny Idź

Ćwiczenie 5

Wymień trzy wydarzenia, które miały miejsce w więzieniu i które, Twoim zdaniem, potęgowały poczucie samotności i cierpienie Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, ale również wpływały na jego niezłomność.

Ćwiczenie 6

Przyczyną cierpienia i samotności wszystkich bohaterów i bohaterek *Innego świata* jest, najogólniej mówiąc, pobyt w obozie. Jednak i Grudziński, i wierny mu Gorzkowski pokazują cierpienie jednostkowe. Przypatrz się kadrom portretującym bohaterów i bohaterki, a następnie wskaż, co stanowi źródło ich indywidualnego cierpienia.

Zapoznaj się z fragmentem tekstu Gustawa Herlinga-Grudzińskiego na temat samotności w obozie. Oczekiwanie na nią miało charakter **dychotomiczny**. Zastanów się i napisz, na czym owa dychotomia polegała.

((Gustaw Herling-Grudziński

Inny świat

Męka życia więziennego nie kończyła się w baraku, wprost przeciwnie, zamieniała się dopiero w torturę myśli o śmierci. Ale miała w sobie tajemniczy – pociągający i odpychający zarazem – urok intymności cierpienia. Leżąc samotnie na pryczy, można się było nareszcie poczuć wolnym – wolnym od pracy, od współtowarzyszy więziennych, od czasu, który płynął jak stygnąca smoła. Tylko w więzieniu łatwo jest zrozumieć, że życie bez czekania na cokolwiek nie ma najmniejszego sensu i wypełnia się po brzegi rozpaczą. Czekając na samotność, baliśmy się jej jednocześnie. Była ona jedyną namiastką wolności, za którą w chwilach zupełnego odprężenia płaciło się ulgą i fizycznym prawie bólem płaczu. Taki jest jednak zawsze pierwszy odruch beznadziejności: wiara, że w samotności cierpienie zahartuje się i wysublimuje jak w ogniu oczyszczającym. Mało ludzi potrafi naprawdę znieść samotność, ale wielu marzy o niej jak o ostatniej ucieczce. Podobnie jak myśl o samobójstwie, myśl o samotności bywa najczęściej jedyną formą protestu, na jaką nas stać, gdy wszystko zawiodło, a śmierć ma w sobie jeszcze ciągle więcej grozy niż uroku. Myśl, sama tylko myśl, gdyż rozpacz płynąca z świadomości jest większa od rozpacz odrętwienia. Gdyby można było wyobrazić sobie, co czuje rozbitek, dopływający ostatnim wysiłkiem woli do wyspy bezludnej, jego uczucia okazałyby się podobne do naszych na godzinę przed powrotem do zony; była w nich bowiem jeszcze nadzieja. Ale czy może być większa tortura niż nagłe uświadomienie sobie, że ta nadzieja była tylko złudzeniem podnieconych zmysłów?

Źródło: Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*, Kraków 2000, s. 84–85.

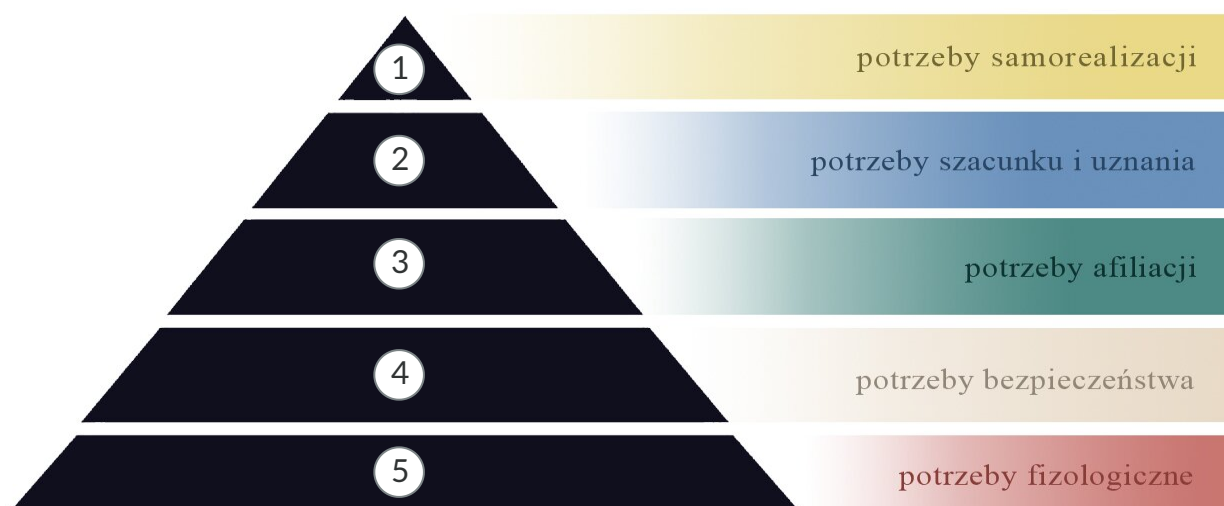
Ćwiczenie 8

W świecie odwróconego Dekalogu bohaterowie podejmują decyzje o samobójstwie. Tak było w przypadku Kostylewa i Natalii Lwowny. Zinterpretuj i opisz, czego wyrazem jest taka decyzja.

Przeanalizuj infografikę przedstawiającą hierarchię potrzeb Masłowa. Zastanów się, dlaczego jedną z najbardziej podstawowych tortur stosowanych w obozie było morzenie więźniów głodem. Wyjaśnij, jakie to miało konsekwencje.

1

wyrażają się w dążeniu człowieka do rozwoju swoich możliwości, osiągnięcia satysfakcji z własnych działań, szczęścia, które przynoszą pasje i hobby. Zalicza się tu potrzeby: estetyczne (harmonii i piękna), poznawcze (wiedzy, rozumienia, nowości)

2

potrzeby uznania i prestiżu we własnych oczach i w oczach innych ludzi. Tu zalicza się pragnienie potęgi, wyczynu i wolności, respektu i uznania ze strony innych ludzi, dobrego statusu społecznego, sławy, dominacji.

3

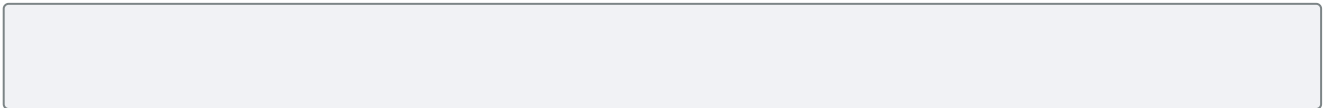
łączą się z potrzebą przezwyciężenia przez człowieka osamotnienia, alienacji i obcości. Jest to potrzeba związana z nawiązywaniem bliskich, intymnych relacji, uczestnictwa w życiu grupy. Należą tu np. potrzeby: miłości, przyjaźni, intymności, posiadania rodziny.

4

pobudzają człowieka do działania. Potrzeby ochrony i bezpieczeństwa obejmują, np.: bezpieczeństwo osobiste, bezpieczeństwo ekonomiczne, zdrowie i dobre samopoczucie,

5

są to potrzeby pierwszego rzędu, gdyż dominują nad wszystkimi innymi potrzebami, pozwalają mu przetrwać. Jeżeli nie są zaspokojone, organizm nie może prawidłowo funkcjonować i nie będzie w stanie przetrwać. Do tych potrzeb zalicza się zaspokajanie głodu, pragnienia, oddychanie, ochronę przed czynnikami atmosferycznymi, możliwość wydalania, zaspokojenie instynktu seksualnego prowadzącego do reprodukcji.

Słownik

dychotomia

(gr. *dichotomos* – przecięty na dwie części) – podział jakiejś całości na dwie różniące się zasadniczo części

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Samotność ludzi skazanych na cierpienie – *Inny świat*, reż. Igor Gorzkowski

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

Lektura obowiązkowa

35) Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia okoliczności powstania książki i inscenizacji *Inny świat*;
- zestawia utwór *Inny świat* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego z inscenizacją w reżyserii Igora Gorzkowskiego;
- dostrzega różne rodzaje samotności oraz godności w historii bohaterów *Innego świata*;
- wyjaśnia związek między życiem w łagrze a pojęciem „odwróconego Dekalogu”.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda aktywizująca – spacer klasowy.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;

- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

Przygotowania do lekcji odbywają się w dwóch etapach:

- lektura *Innego świata* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego;
- obejrzenie inscenizacji teatralnej w reżyserii Igora Gorzkowskiego (dostępnej na kanale internetowym Vod.tvp) – seans nauczyciel może zorganizować na lekcji poprzedzającej.

Faza wprowadzająca

Na początku lekcji nauczyciel weryfikuje poziom znajomości lektury, polecając uczniom wykazanie różnic między książką a inscenizacją:

- Które elementy treści zostały pominięte w inscenizacji? A czy pojawiły się dodatkowe?
- Które elementy zostały podkreślone?
- Czy świat przedstawiony został odwzorowany?

Cały zespół klasowy tworzy tabelę zestawiającą te różnice / podobieństwa.

Następnie nauczyciel informuje uczniów, że celem lekcji jest przede wszystkim zestawienie inscenizacji *Innego świata* z pierwowzorem literackim. Uczniowie będą skupiać swoją uwagę przede wszystkim na problemie samotności i godności człowieka. Nauczyciel prezentuje „Wprowadzenie” do lekcji oraz jej pozostałe cele, a temat zapisuje na tablicy.

Faza realizacyjna

Uczniowie czytają treść sekcji „Przeczytaj”. Mogą dodatkowo zapoznać się z materiałami przygotowanymi przez Polskie Radio z okazji Roku Herlinga-Grudzińskiego (dostępne w internecie).

Praca z multimedium. Uczniowie zapoznają się z audiobookiem na temat rodzajów samotności, następnie wykonują polecenia 2-3 w tej sekcji oraz ćwiczenie 2 na temat rodzajów godności w sekcji „Sprawdź się”. W następnym kroku uczniowie wykonują ćwiczenia odnoszące się do pojęcia „odwróconego Dekalogu”: 1 i 7. Po skończonej pracy nad pojęciami, które są przydatne w interpretacji *Innego świata*, uczniowie rozpoczynają zestawienie dzieła literackiego z inscenizacją oraz analizę treści. Wykonują ćwiczenia: 4-6 oraz 8-9 w niewielkich grupach. Po ogólnoklasowej dyskusji na temat wyników pracy grupowej, cały zespół klasowy może dodatkowo wykonać ćwiczenie 3 odwołujące się do wiersza Zbigniewa Herberta *Pan Cogito*.

Faza podsumowująca

W fazie podsumowującej uczniowie wykonują polecenie 1 do multimediu, w którym mogą odnieść się do innych literackich przykładów obrazujących samotność w systemie totalitarnym. Dodatkowo nauczyciel prezentuje uczniom cytaty z *Archipelagu GULag* – książki Aleksandra Solżenicyna, która stała się motywacją dla wielu twórców do dzielenia się doświadczeniami internowania (wspomniana została we „Wprowadzeniu” do lekcji):

((Aby czynić zło, człowiek musi najpierw uznać je za dobro albo za rzecz rozsądną i zgodną z prawem. Taka już jest, na szczęście, natura człowieka, że dla swoich czynów musi on szukać usprawiedliwienia. (...) Ideologia – to ona dostarcza upragnionego usprawiedliwienia łotrostwu i koniecznej, wieloletniej odporności zbrodniarzowi. Potrzebna mu jest teoria społeczna, która pomoże mu – przed sobą samym i przed innymi – wybielić własne postępy i słyszeć – nie wyrzuty, nie przekleństwa, tylko słowa pochwalne i wyrazy czci.

Źródło: Aleksander Solżenicyn, *Archipelag GULag. 1918-1956*, Poznań 2008, s. 11-112.

Uczniowie omawiają cytaty i próbują wskazać utwory literackie dotyczące tej kwestii. Wskazania mogą być przydatne przy formułowaniu odpowiedzi do polecenia 1 w sekcji multimedialnej.

Materiały dodatkowe:

- Włodzimierz Bolecki, *„Inny świat Gustawa” Herlinga-Grudzińskiego*, Kraków 2007.
- Tadeusz Sucharski, *Dostojewski Herlinga-Grudzińskiego*, Lublin 2002.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multedium „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.